

Maailman miehestä moneksi

FOGELBERG, PAUL (2015). *Joka paikan höylä*.

224 s. Omakustane.

Maantieläijät ovat alkaneet viime aikoina julkaista muistelmiaan. Ensin emeritusprofessorit Olavi Heikkinen (2014) ja Kauko Mikkonen (2014) julkaisivat elämäkertateoksensa lähes samanaikaisesti, ja nyt vuorossa on Helsingin yliopiston maantieteen emeritusprofessori ja yliopiston vararehtori Paul Fogelberg. Kirjoittajan mukaan muistelmateos on rehellinen yritys esitellä piirteitä yhden ihmisen elämästä, pikemminkin pilke silmäkulmassa kuvaillen kuin syvälyisesti analysoiden. Muistelmien myötä lukija saa seurata aitiopaikalta henkilökohtaisten elämänvaiheiden ohella yliopisto- ja tiedemaailmaan liittyviä tapahtumia läpi vuosikymmenien.

Teos alkaa lapsuus- ja nuoruusvuosista, jotka Fogelberg vietti Porissa ja Tampereella. Fogelberg syntyi 26. elokuuta 1935 Helsingin Naistenklinikalla, sillä hänen isänsä ja äitinsä olivat tuolloin käymässä pääkaupunkiseudulla vanhempiensa luona. Pian syntymän jälkeen pikkumies teki elämänsä ensimmäisen junamatkan pyykkikorissa Poriin, jota Fogelberg on vartuttuaan pitänyt syntymäpaikkanaan. Liekö varhainen junamatka vaikuttanut siihen, että Fogelberg on myöhemmällä iällään ollut vannoutunut rautateiden ja junien ystävä ja harrastaja.

Porin lasten huolettomat leikit katkesivat talvisodan sytyttyä. Välillä oltiin pommituksia paossa Noormarkussa. Fogelberg ehti aloittaa koulunsa Porissa, mutta pian hän muutti Tampereelle, josta hänen isänsä oli saanut työpaikan. Tampereella koulunkäynti jatkui ruotsinkielisessä kansakoulussa. Elämä sodan aikana ja sen jälkeen oli niukkaa. Kahvin korviketta juotiin, perunapuroa syötiin ja puoleen reiteen ulottuvia polvihousuja ja puuanturaisia kenkiä käytettiin kesät talvet. Koulutie johti pian oppikouluun, jonka ensimmäisellä luokalla oli yli 40 oppilasta. Koulunkäynti sujui vaikeuksista ja suosikkiaineeksi kohosi kemia, varmaankin kemisti-isän vaikutuksesta.

Perheen kesäpaikka Koivuranta oli Teiskon Kämmeniemessä Näsijärven rannalla. Kesäkuun alussa perhe

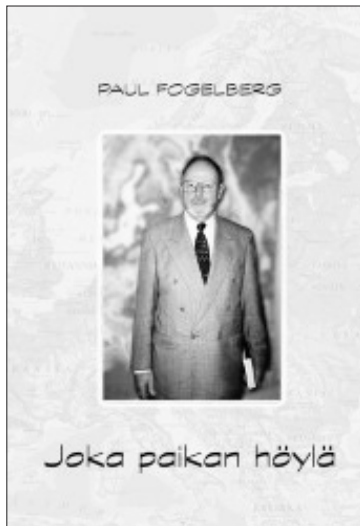
muutti kesäpaikkaan, ja takaisin kaupunkiin palattiin syyskuun alussa koulujen alkaessa. Vaikka koulupojalte kertyi maalla runsaasti mieluisia muistoja, tuntui Fogelbergin mielestä pahalta viettää siellä ”herran” elämää, kun maanviljelijät tekivät otsa hiessä töitä toimeentulonsa turvaamiseksi. Vanhempiensa ikääntyessä Koivuranta myytiin 1960-luvun lopussa.

Kattavassa sukutaustojen selvityksessä tulee esille kiintoisana yksityiskohtana, että Fogelbergin setä Ola oli humoristisen Pekka Puupää -sarjakuvahahmon luoja. Fogelbergin oman uran valinta ei ollut itsestäänselvyys. Tekninen ala tuntui aluksi luontevimmalta, mutta musiikki, jota Fogelberg oli harrastanut koko kouluajan, veti myös puoleensa. Niinpä hän meni ensin harjoittelijaksi Tampellan konepajaan ja kirjoittautui samalla Tampereen musiikkiopistoon opiskelemaan klarinetin soittoa, teoriaa, säveltämisä ja kenraalibassoa. Tekniikka vei lopulta voiton, kun nuori ylioppilas kelpuutettiin teekkariksi sähkötekniikan osastolle. Opinnot eivät kuitenkaan oikein sytyttäneet, ja välillä suoritettua varusmiespalvelun

aikana kypsyikin ajatus hakeutua opiskelemaan metsänhoitajaksi. Kun opiskelu olisi kuitenkin vaatinut alan harjoittelua, tuli korvaavaksi ratkaisuksi lopulta biologia ja maantiede, tähtäimenä oppikoulunopettajan ura. Erityisesti professori Veikko Okon geomorfologian luennot ja Lammin Kenttäkurssi herättivät Fogelbergin kiinnostuksen maantieteeseen, josta tulikin sitten hänen pääaineensa.

Neljäs opiskeluvuosi kului stipendiaattina Saksassa Bonninin yliopistossa professori Carl Trollin oppilaana. Bonnissa syntyi myös kirjallisuuteen perustuva luonnontieteiden kandidaatin tutkielma. Helsinkiin paluun jälkeen oli pian vuorossa pro gradu -työn teko aiheesta ”Kolmas Salpausselkä Saaristomeressä”. Toimeentuloa avittivat iltatyöt ruotsinkielien opettajana Berlitzin kielioipistossa ja erilaiset käännöstyöt. Pro gradu valmistui vuoden 1962 keväällä, ja toukokuussa tutkinto oli valmis, pääaineena maantiede ja sivuaineina kasvitiede, geologia ja paleontologia sekä kemia.

Valmistumisen jälkeisenä syksynä Fogelberg aloitti työt maantieteen laitoksella kurssiassistenttina, kun ha-

kemus maantieteen opettajaksi Ethiopian Addis Abebaan ei tuottanut tulosta. Sitä ennen Fogelberg ehti mennä naimisiin ja työskennellä tovin Hydrologisessa toimistossa tehtäväänään valtakunnallisen valuma-aluekartan uudistaminen. Työ maantieteen laitoksen ruotsinkielisen professorin Helmer Smedsin assistenttina oli hyvin monipuolista vaikkei aina helppoa. Epäkäytännöllinen ja hajamielinen mutta vaativa professori teetätti apulaisellaan kaikenlaista, ja käytännönläheisestä joka paikan höylästä tuli hänelle eräänlainen *fac totum*: yksityissihteeri, kirjeenvaihtaja, juoksupoika ja valokuvaborantti. Assistentin työn ohella alkoivat myös jatko-opinnot sekä lisensiaatti- ja väitöskirjoitoiden vaatimat kenttätöyt Toisen Salpausselän maastoissa Vääksyn ja Vierumäen välisellä alueella. Työtä tuki Päijät-Hämeen seutusuunnitteluliiton Fogelbergilla teettämä soraesiintymien inventointi, joka valmistui vuonna 1967.

Vuonna 1970 oli väitöksen vuoro, minkä jälkeen työt jatkuivat välillä apulaisprofessorin viransijaisena. Vuoden 1981 alussa Fogelberg siirtyi Ouluun hoitamaan apulaisprofessorin virkaa, mutta jo seuraavana vuonna hän palasi Helsinkiin maantieteen ruotsinkielisen professorin virkaan, johon tuli nimitetyksi 20. elokuuta 1982. Kansainvälisesti suuntautuneelle ja kielitaitoiselle miehelle alkoi siunaantua monenlaisia luottamustoimia ja toimittajan tehtäviä. Tutkimus- ja opetustyön ohelle monet sihteeriydet ja puheenjohtajuudet sekä *Terran*, *Fennian* ja *Boreaksen* toimittaminen ja oppikirjojen kirjoittaminen vaativat huomattavaa panostusta. Myös filosofisen tiedekunnan vuoden 1986 promootion sekä Helsingin yliopiston vuonna 1990 järjestettyjen 350-vuotisjuhlien juhlamenojen ohjaajan tehtävät tarjosivat vuorollaan runsaasti työtä.

Hallinnolliset tehtävät veivät pian monitoimimiehen mennessään. Varadekaanin, maantieteen laitoksen esimiehen ja lopulta vararehtorin tehtävät seurasivat toisinaan, kunnes eläkepäivät kutsuivat 1. syyskuuta 1998. Eläkkeelle pääsy ei suinkaan merkinnyt kiireiden päätymistä. *Suomen Kartaston* juhlanäyttelyn järjestäminen Saksaan, kansainvälisen turvallisuutta ja uhkia käsittelevän tiedeakatemioiden ja kansallisten tiedeseurojen Amaldi-konferenssin järjestäminen Helsingissä sekä toiminta Johan Willgren Seuran puheenjohtajana

ovat tarjonneet mieluisia työrupeamia. Eläkeaikana on ollut paremmin aikaa myös palstaviljelylle, jota Fogelberg on harrastanut innokkaasti 1970-luvun lopulta lähtien. Teoksen lopussa oleva kirjallisuusluettelo osoittaa, että kirjallinen toiminta on jatkunut näihin päiviin saakka.

Muistelmiensa lopussa Fogelberg palaa vielä musiikkiin, joka on ollut lapsuudesta alkaen rakas harrastus, nuoruudessa jopa ammattivaihtoehto. Piano ja puhalltimet ovat olleet Fogelbergin mielisioitimia, mutta hän on tuottanut musiikkia vaivatta muillakin soittimilla. Muistissani on eräskin Lammin kenttäkurssi, jossa illanistujaisten päätteeksi kannettiin erääseen opiskelijakämppään harmooni, jolla Paul säesti nuorison yhteislaulua väsymättä varhaisille aamutunneille saakka. Vantaan Laulun ja Oltermannien kuorot ja eri puhallinorkesterit ovat olleet vuosikymmeniä näyttämönä musiikin innokkaalle harrastajalle.

Teos on hyvin kirjoitettu ja se sisältää myös valokuvia elämän eri vaiheista. Kirjaa lukiessa palautuvat lukijan mieleen monet Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen ja yleisemmin yliopistonkin vaiheet ja tapahtumat kiintoisalla tavalla. Kirjassa on lueteltu parikymmentä puheenjohtajuutta ja lähes 50 työ- tai harrastus-alaa, joilla ”joka paikan höylä” on vaikuttanut. Luetteloon olisi voinut lisätä vaikkapa meriitit EMO:n (Entiset Maantieteen Opiskelijat) lentopalloilijana, suunnistajana ja pääkaupunkijuoksijana. Oli miltei hengästyttävää seurata mitä kaikkea oma vastaväittäjäni on ehtinyt saada aikaan tähän mennessä.

KIRJALLISUUS

- Heikkinen, O. (2014). *Elon tiellä Nilsiästä Ouluun*. 278 s. kustannus HD, Loimaa.
Mikkonen, K. (2014). *Evakkoperheen pojan luokkaretki*. 219 s. Omakustanne.